

בס"ד. ש"פ ראה, מבה"ח אלול, ה'תשט"ז

(הנחה בלתי מוגה)

ושמתי¹ כדכד שמשתיך², ואמרז"ל³ חד אמר שהם וחד אמר ישפה אמר הקב"ה להוי כדין וכדין. הנה פסוק זה הוא אחד היעודים שיהיו בהגאולה העתידה לבוא ע"י משיח צדקנו במהרה בימינו. ויש בזה ב' אופנים, שהם וישפה, ואמר הקב"ה להוי כדין וכדין. ולהבין ב' אופנים אלו ברוחניות, היינו בהגילוי אלקות שיהי' לע"ל, יובן זה מזה שב' אבנים אלו היו מי"ב האבנים טובות אשר בהחושן של כה"ג, למספר שבטי בני, שהם כנגד יוסף וישפה כנגד בנימין. והנה, יוסף ובנימין הם צדיק עליון וצדיק תחתון, דבחי' יוסף הוא המשכת אלקות מלמעלה למטה, יוסף הוא המשביר בר⁴, שממשיך אלקות מלמעלמ"ט, והיינו דגם כאשר העולם לא נזדכך עדיין עד כדי כך שיוכל לקבל בתוכו גילוי אור נעלה, מ"מ נמשך אור בדרך מלמעלמ"ט. ובחי' בנימין הוא זיכוך ועלי' מלמטלמ"ע, היינו שפועל בירור זיכוך עלי' והתקשרות בנש"י וחלקם בעולם, ובמילא גם בכללות הבריאה, שיוכלו לקבל את האור. וע"ד משל כמו שמוח הבע"ח אינו כלי לשכל ומוח האדם הוא כלי לשכל, לפי שהוא מזוכך יותר, הנה עבודתו של בנימין הוא העלאה מלמטלמ"ע שפועל זיכוך במוח ושכל האדם עד שיהי' כלי לאור אלקי נעלה. והנה, בב' אופנים אלו יש בכל אחד מהם מעלה מיוחדת. המעלה בעבודתו של בנימין, שהו"ע ישפה, שהמטה מתייחד יותר עם האור אלקי, דלהיות אשר ההמשכה היא מצד הזיכוך שנעשה כלי להאור, במילא הרי הוא ביחוד גמור עם האור. והמעלה בעבודתו של יוסף, שהו"ע שהם, שנמשך אור נעלה ביותר שאינו כפי אופן התחתון כי אם כפי שהוא מצד העליון. ועל זה אמר הקב"ה להוי כדין וכדין, אשר לע"ל יהיו ב' המעלות. וכמבואר כל הנ"ל באריכות בלקו"ת בהדרושים ושמתי כדכד⁵. והנה, ידוע שכל הגילויים שיהיו לעתיד תלויים במעשינו ועבודתינו כל זמן משך

(2) ישע"י נד, יב.

(3) ב"ב עה, א.

(4) ע"פ מקץ מב, ו.

(5) פרשתנו כו, ד ואילך. כו, ג ואילך.

(1) התחלת וסיום המאמר הוגהו ע"י כ"ק

אדמו"ר שליט"א. גוף המאמר הוא המשך

להמאמר ד"ה והי' עקב תשמעון דש"פ עקב

(לעיל ע' 134 ואילך. וראה גם לעיל ע' 157

ובהערה 102).

הגלות⁶, ומאחר שלעתיד יהיו האופנים דמלמעלמ"ט ומלמטלמ"ע, בהכרח לומר שגם בהעבודה בזמן משך הגלות ישנם ג"כ אופנים אלו. וצריך להבין מהו"ע ב' אופנים אלו דשהם וישפה בעבודה.

ולהבין זה צריך להקדים תחלה משנת"ל⁷ דוהי' עקב קאי על הזמן דעקבתא דמשיחא, דאז הנה תשמעון ודאי, לפי שהוא דור האחרון, ולא ידח ממנו נדח, ולזאת הנה בדור זה תשמעון ודאי. וכללות העבודה הוא תשמעון ושמרתם ועשיתם, שהוא מחשבה דבור ומעשה, וכאשר המחדומ"ע שלו יהיו מחדומ"ע של נה"א לברו, והוא מחדומ"ע דתומ"צ, אזי הנה ושמר ה"א לך את הברית ואת החסד ואת השבועה, שיומשך המחדומ"ע שמלמעלה אליו. דבכללות הוא שע"י עבודתו נעשה יחוד העובד עם הנעבד, יחוד נש"י עם הקב"ה, יחוד פכ"פ, וע"י האהבה דבכל מאדק⁸ ממשוך הגילויים שלמעלה מהשתלשלות. אמנם זה שע"י עבודתו ממשוך הגילוי שמלמעלה, הוא רק מצד הכריתת ברית בלבד, שהרי לאו מכל אלין מדות איהו כלל, ובכדי שמעשה הנבראים יהי' תופס מקום, הוא רק מצד הברית.

(ב) **והנה** ענין הברית הוא התורה, כמ"ש⁹ את הברית אשר כרת עמנו בחורב¹⁰, ובילקוט¹¹ ע"פ¹² אלה דברי הברית איתא¹³ אין ברית אלא תורה, והיינו שהתורה הוא הברית המאחד נש"י עם הקב"ה, וכמ"ש¹⁴ אנכי עומד בין הוי' וביניכם, דאנכי מי שאנכי, דלא אתרמיז לא בשום אות ולא בשום קוין¹⁵, דבכללות הוא הכתר, הנה הוא מחבר ישראל וקוב"ה ע"י התורה. וביאור הענין הוא, ע"פ הידוע שבכל ממוצע המחבר שני דברים יש ב' בחי', בחי' א' השייכת להעליון, ובחי' ב' השייכת להתחתון, וע"י ב' הבחי' שבו נעשה ממוצע המחבר. וכמו"כ יובן גם בהתורה שהיא ממוצע המחבר נש"י וקוב"ה, שיש בהתורה בחי' השייכת לנבראים, ובחי' השייכת להקב"ה, ועי"ז היא מחברת נש"י וקוב"ה. דהנה, התורה נתלכשה בדברים גשמיים כו', ומצד זה היא שייכת

(6) תניא ריש פל"ז.
 (7) רד"ה והי' עקב (לעיל ע' 134). וש"נ.
 (8) ואתחנן ו, ה.
 (9) שם ה, ב.
 (10) עד כאן הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר
 (11) ואתחנן ה, ה.
 (12) ראה זהר ח"א קסז, ב. ח"ג יא, א.
 (13) כלל הבא לקמן — ראה ד"ה והי' עקב תשמעון מאדמו"ר הצ"צ פ"ו ואילך שנדפס בקונטרס בפ"ע בשנה זו [תשט"ז], ולאח"ז באוה"ת עקב ע' תפו ואילך.
 (14) ואתחנן ה, ה.
 (15) ראה זהר ח"א קסז, ב. ח"ג יא, א.
 (16) פ' בא רמו קצה.
 (17) לקו"ת פניחס פ, ב. שם פרשתנו לא, ד.
 (18) תבוא כח, טט.

לנבראים, ובכללות הו"ע גליא דתורה. ויש בחי' בהתורה כמו שהיא בענינים רוחניים, והוא בחי' סתים דתורה שמדברת בעניני אלקות, שלכן הוא סתים (לגבינו), שהרי התורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה. וע"י ב' בחי' אלו התורה היא ממוצע המחבר או"ס ב"ה ונש"י.

וביאור ב' בחי' אלו בהתורה בעומק יותר, הנה ידוע דמה שאורייתא מחכמה נפקת¹⁶ אין הכוונה על חכמה תתאה וחכמה עילאה בלבד, כי אם על חכמה סתימאה, דח"ס הוא הממוצע האמיתי. דהנה, כללות הכתר הוא ממוצע בין או"ס המאציל והנאצלים, והוא ע"י ב' הבחי' שבהכתר, בחי' תחתונה שבמאציל, ובחי' ראשונה שבאצילות, דע"י ב' בחי' אלו (בחי' תחתונה שבמאציל ושרש ומקור הנאצלים) נעשה הכתר ממוצע לחבר או"ס המאציל עם האצילות. אמנם ב' בחי' אלו כמו שהם בכתר, הרי הם ב' מדריגות מיוחדות, ואין זה אמיתית ענין הממוצע, והממוצע האמיתי הוא בחי' חכמה סתימאה, לפי שבח"ס הנה ב' בחי' אלו (השייכות להמאציל והשייכות לאצ"י) אינם ב' מדריגות מיוחדות, אלא הם כאחד, ולכן הוא הממוצע האמיתי. ויובן זה עד"מ כמו שאנו רואים למטה בנפש האדם, דבכח החכמה יש ב' ענינים הפכיים, כח ההפשטה וההפלאה, וכח הירידה וההלבשה. ענין ההפלאה שבחכמה הוא מה שבכחו להפשיט את השכל מהציורים החומרים וגם מהציורים הגשמיים ואפילו מהציורים הרוחניים, והיינו שמפשיט את השכל מכל הציורים שבו, אורך רוחב ועומק, ונשאר רק הנקודה, שזוהי בחי' הנקודה שבחכמה. וענין הירידה וההלבשה דחכמה הוא שבכח החכמה להוריד את המושכל עד למטה מטה, כמו וידבר שלשת אלפים משל¹⁷ ולמטה יותר. והנה, ב' ענינים אלו שבחכמה אינם ב' ענינים נבדלים זה מזה, אלא הוא ענין אחד. דכח הירידה הוא מצד כח ההפלאה, דמה שבכחו להוריד את המושכל עד למטה מטה הוא לפי שתופס את עצם נקודת השכל המופשט מכל ציור, ומשום זה דוקא ביכלתו להוריד את השכל עד למטה מטה. ועד"ז יובן למעלה בבחי' ח"ס, דב' הבחי' שבח"ס, הבחי' השייכת להמאציל והבחי' השייכת להאצילות, אינם ב' ענינים נבדלים זמ"ז, אלא הו"ע אחד, ולכן הנה ח"ס הוא הממוצע האמיתי. וכמו"כ יובן בתורה, דב' הענינים שבתורה, מה שהיא חכמתו של הקב"ה, ומה שנתלבשה בדברים גשמיים, אינם ב' בחי' נבדלים זמ"ז, גליא דתורה וסתים דתורה, כי אם שאורייתא מחכמה (סתימאה) נפקת,

17) מלכיס"א ה, יב.

16) זח"ב פה, א. ועוד.

ומצד בחי' העליונה שבתורה הנה משום זה דוקא ירדה למטה ונתלבשה בדברים גשמיים. ולכן נקראת התורה ברית, שהוא הממוצע האמיתי בין נש"י ואוא"ס ב"ה.

והנה כמו"כ המצוות נקראים ברית, לפי שבהמצוות יש ג"כ ב' בחי', שהרי הם עצמן נעשים מדברים גשמיים, ובהם הוא המשכת רצון העליון, דרצון הוא למעלה מחכמה. וב' בחי' אלו בהמצוות אינם ב' ענינים נבדלים, אלא הו"ע אחד, שהרי המצוות המתלכשים בדברים גשמיים, הן הן עצמם הוא רצון העליון, שכך עלה ברצונו לקיים המצוות בגשמיות דוקא. ולפי שהוא רצה"ע שלמעלה גם מהחכמה, לכן הוא יורד למטה בדברים גשמיים דוקא. אמנם זה גופא שע"י תומ"צ יהי אפשר להיות היחוד דנש"י עם אוא"ס, דלכאורה, כיון שאוא"ס לאו מכל אלין מדות איהו כלל, איך יהי תופס מקום מעשה התחתונים שיהי יחוד פב"פ, דמאחר שלאו מכל אלין מדות איהו כלל, אי אפשר שיהי יחוד פב"פ, הן מצד אוא"ס והן מצד נש"י, הנה עז"נ אנכי עומד בין הוי' וביניכם להגיד לכם את דבר הוי', דאנכי מי שאנכי הוא בחי' הכתר שלמעלה משניהם, ובכח הכתר נעשה היחוד ע"י התורה.

ג) **וזהו** והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה, דהנה, התרגום דמשפט הוא הלכתא¹⁸, שהו"ע הלכות התורה, והיינו דכיון שבפסוק זה מבאר היחוד דנש"י עם הקב"ה כנ"ל, לכן נאמר את המשפטים האלה, שהיחוד הוא ע"י הלכות התורה. ותשמעון היינו לשון אסיפה, כמו וישמע שאול כו'¹⁹, והענין הוא לקבץ ולאסוף כל פזורי ניצוצי נפשו האלקית שנתקשרה ברצונות זרות, ע"י ריבוי המחשבות ופיזור הנפש, דהגם דכתיב²⁰ וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה דוקא, שצריך להיות העשי' בגשמיות, מ"מ, המחשבה אינה צריכה להיות שקועה בזה, וכמ"ש²¹ יגיע כפיך כי תאכל, שצריך להיות יגיע כפים בלבד, אבל לא יגיעת המוח והלב, ולכן צריך לקבץ את הניצוצות שנתפזרו בפיזור הנפש, וכמ"ש²² אם יהי' נדחך בקצה השמים משם יקבצך. וכשם שצריך לאסוף פזורי ניצוצי נפשו, כך צריך להיות האסיפה גם בהלכות התורה, דמצד הפיזור שנעשה בנפשו, נעשה אצלו העלם והסתור גם בהתורה, שאינו יכול לברר ולפסוק הלכה לאמיתתה, ועז"נ תשמעון את המשפטים, אלו ההלכות, דתשמעון

20) פרשתנו טו, יח.

21) תהלים קכח, ב.

22) נצבים ל, ד.

18) וישב מ, יג.

19) שמואל-א ג, י. וראה לקו"ש ח"ז ע'.

112. וראה רד"ה והי' עקב (לעיל ע' 134).

הוא אסיפה, שצריך להיות האסיפה בנפשו והאסיפה בהלכות התורה. וזהו ג"כ מ"מ²³ ואספת דגנך ותירושך ויצהרך, דנש"י נקראים בשם דגנך ותירושך ויצהרך, והם ג' חלוקי דרגות בנש"י, כהנים לויים וישראלים. דגנך אלו ישראלים, דכמו שבגשמיות הרי הלחם הוא העיקר, דלחם לבב אנוש יסעד²⁴, ושאר המאכלים הם רק תוספות על הלחם, כמו"כ גם בנש"י העיקר הוא ישראלים, דגם כהנים ולויים הם ישראלים, אלא שיש בהם תוספת מעלה דכהנים ולויים, ולכן ישראלים נקראים דגנך. תירושך אלו לויים, דעבודת הלויים הוא באמירת שירה, ואין אומרים שירה אלא על עיין²⁵. ויצהרך אלו כהנים, שעבודתם היא בכחי' שמן, בחשאי וברעותא דלבא²⁶. וזהו ואספת דגנך ותירושך ויצהרך, שהו"ע אסיפת פזורי הניצוצים בכל הג' סוגים שבנש"י. גם פירוש ואספת דגנך תירושך ויצהרך הו"ע האסיפה שצריך להיות בהתורה, דהתורה נקראת ג"כ בשם דגנך תירושך ויצהרך, והם חילוקי המדריגות שיש בתורה. דגנך הוא גליא דתורה, תירושך הוא פנימיות התורה, רזין דאורייתא, ויצהרך הוא רזין דרזין, וכמו שמן שצף ע"ג היין²⁷, כמבואר באמרי בינה²⁸ באריכות. וזהו ואספת דגנך גו', שהו"ע האסיפה שצריך להיות בכל חלקי התורה. וזהו והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה, שכאשר יהי' האסיפה דפזורי ניצוצי נפשו והאסיפה בהתורה, ובכללות הוא העבודה דתשמעון ושמרתם ועשיתם שהם מחדומ"ע, עי"ז יומשך גם המחדומ"ע מלמעלמ"ט, שיהי' יחוד פב"פ דנש"י ואוא"ס ב"ה.

ד) **אמנם** כל זה הוא בעבודה דמחדומ"ע כמו שהיא מצד רצון התחתון הנולד מהשכל. אמנם בהעבודה כמו שהיא מצד רצון העליון, דהיינו העבודה דרעו"ד שלמעלה מטעם ודעת, דבכללות הוא האהבה דבכל מאדך שנאמרה בפ' ראשונה דק"ש, הנה בפ' זו לא נזכר הפסוק ואספת דגנך ותירושך ויצהרך (שנעשה מצד הענין דאם יהי' נדחך גו') כמו בפ' שני' דק"ש, לפי שמצד האהבה דבכל מאדך, שהו"ע עושין רצונו של מקום, כנ"ל²⁹ בשם המגיד שהו"ע המשכת רצה"ע שלמעלה מהשתלשלות, הנה מצד המשכת בחי' זו אין צריך להיות

(23) עקב יא, יד. וראה אוה"ת שם ס"ז. (27) ראה טבול יום פ"ב מ"ה. שבת ה, ב. וש"נ. (28) שער הק"ש פנ"ג ואילך נוראה (24) תהלים קד, טו. בהנסמן בסוף האמ"ב שם — הוצאת קה"ת תשמ"ה — קמח, ד]. (25) ברכות לה, א. (26) ראה זח"ג לט, א. קעז, ב. (29) ד"ה והי' עקב פ"ג (לעיל ע' 137).

העבודה דואספת, כי אם כמ"ש³⁰ וברך גו' דגנך ותירושך ויצהרך, שלא יהי' בהם בחי' פיזור הנפש ברצונות זרות כו', שענין זה שייך בהשתלשלות דוקא, אבל מצד האהבה דבכל מאדך שממשיכים הרצון שלמעלה מהשתלשלות, אין שייך ענין זה. וזהו אמיתית ענין הברית דתורה, דתורה ענינה המשכה מלמעלה למטה, היינו המשכת האור עליון כמו שהוא (שלא לפי ערך הנבראים), והוא האור שלמעלה מהשתלשלות, דתפלה היא העלאה מלמטה למעלה, ואספת דגנך גו', אבל התורה היא המשכה מלמעלה למטה, המשכת האור שלמעלה מהשתלשלות, והוא ע"י הקדמת העבודה דרעו"ד, בחי' בכל מאדך, שאז נמשך ע"י התורה האור שלמעלה מהשתלשלות, וזהו אמיתית ענין הברית דתורה, שהתורה הוא המחבר ומייחד נש"י בהבחי' שלמעלה מהשתלשלות.

ה) **ושרש** ההפרש בין ב' בחי' אלו, הנה ידוע שבענין כר"ב ישנם ב' אופנים. אופן א' הוא כמו שכרת אברהם אבינו עם אבימלך ע"י שבע כבשות³¹, ששניהם נשתתפו בהכבשות, שלכל אחד מהם הי' חלק בזה, ועי"ז הם מתייחדים. ואופן הב' הוא, שלוקחים דבר א' שלם וחותכים לשנים והכורתיים את הברית עוברים בין הבתרים³². והנה, כאשר חותכים דבר א' לשנים הרי זה לכאורה היפך השלימות ופירוד כו', אך באמת הנה זהו אמיתית היחוד, היינו שכל אחד לעצמו הוא רק חצי דבר, ואינו שום מציאות מבלעדי השני. ועד"ז יובן גם למעלה, שבחי' הברית דתורה בהעבודה דואספת דגנך גו', הנה אף שנעשה עי"ז המשכת האור, מ"מ הרי הוא מציאות לעצמו. אמנם התורה שאחרי הקדמת העבודה דרעו"ד ותשובה, דתשובה הוא ג"כ ברית, כמ"ש³³ לעברך בברית ה"א, הרי זה באופן נעלה יותר, שאינו שום מציאות לעצמו כו', ועי"ז הוא המשכת האור שלמעלה מהשתלשלות. ובזה יובן ג"כ בענין הכר"ב דר"ה, כמ"ש³⁴ אתם נצבים היום גו' לעברך בברית, דלכאורה אינו מובן, הרי גם בכל השנה יש כר"ב דאוא"ס ונש"י, ומהו"ע הכר"ב דר"ה. אך הענין הוא, שהכר"ב דכל השנה היא ע"ד הכר"ב דשבע כבשות, אמנם בר"ה הוא העבודה דתשובה, שאינו שום מציאות לעצמו כו', והוא היחוד באוא"ס עצמו בעל הרצון.

(30) עקב ז, יג.

(31) וירא כא, כז ואילך.

(32) נצבים כט, יא.

(33) נצבים כט, יא.

(34) ראה לקו"ת נצבים מד, ב. אוה"ת שם

1) **ובזה** יוכן ג"כ מה שפירש"י ע"פ והי' עקב תשמעון, אם המצוות קלות שהאדם דש בעקביו תשמעון. וענין זה הוא כמ"ש בזהר³⁵ ע"פ³⁶ למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני, שהו"ע העבירות קלות שהאדם דש בעקביו. דהנה, ביעקב כתיב³⁷ וידו אוחזת בעקב עשו, דיעקב פירושו יו"ד עקב³⁸, שהוא מאיר בכל המדריגות עד בחי' העקביים, והו"ע הזהירות בכל הענינים, גם בקלות שבקלות, שזהו יו"ד עקב. ושרש ההמשכה דיעקב יו"ד עקב, שתהי' בו הזהירות גם בקלות שבקלות, הוא כמ"ש³⁹ הקל קול יעקב, קלא קדמאה חסר וקלא בתראה מלא, קלא בתראה מלא הוא התורה, וקלא קדמאה חסר הוא קלא דלא אשתמע, והו"ע העבודה דרעו"ד. וכאשר הקל קול, קלא קדמאה וקלא בתראה, והוא התורה שאחרי העבודה דרעו"ד, אזי ישנו הענין דיעקב, יו"ד עקב, שהו"ע הזהירות גם בקלות שבקלות. והיינו שכאשר עבודתו היא ע"פ טעם ודעת, אזי יש חילוק בין קלות שבקלות וחמורות שבחמורות, אבל כאשר יש בו ההמשכה דתורה אחרי הקדמת העבודה דרעו"ד שלמעלה מטו"ד, אזי אין חילוק כלל בין קלות וחמורות, וזהו הקל קול יעקב, וכאשר הקל קול יעקב אזי אין הידים ידי עשו שולטות⁴⁰. וז"ש למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני, לפי שחסר בחי' יעקב יו"ד עקב, וידו אוחזת כו'. וזהו מה שפירש"י ע"פ והי' עקב תשמעון, אם המצוות קלות שהאדם דש בעקביו, לפי שפסוק זה מבאר ענין ההמשכה שלמעלה מהשתלשלות, שהוא ע"י התורה שאחרי הקדמת העבודה דרעו"ד, ולכן פירש"י שצ"ל הזהירות גם במצוות קלות, שזהו הוראה שעבודתו היא למעלה מטו"ד שלכן נזהר בקלות כמו בחמורות. וכיון שעבודתו היא למעלה מטו"ד, אזי ושמר ה"א לך את הברית ואת החסד ואת השבועה, שיומשך האור שלמעלה מהשתלשלות.

2) **והנה**⁴¹ ב' אופנים אלו בעבודה, העבודה דהקל קול, תפלה ותורה, הוא העבודה שבדרך מלמטלמ"ע ובדרך מלמעלמ"ט, וכמבואר בארוכה בכ"מ. ולהיות דבקדושה הוא התכללות והתאחדות,

39) תולדות כז, כב. וראה זח"א נ, ב.
 אוה"ת תולדות רסד, א. שם כרך ה תתצד, ב.
 40) ב"ר פס"ה, כ.
 41) מכאן עד סוף המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

35) ח"א קצח, א ואילך.
 36) תהלים מט, ו.
 37) תולדות כה, כו.
 38) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים)
 בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות).
 פ"ב.

הרי גם בעבודת התפלה עצמה⁴² ישנם ב' אופנים אלו, עבודת הלילה ועבודת היום. וי"ל שעד"ז הוא ג"כ החילוק בהעבודה דבכל לבבך ובכל נפשך והעבודה דבכל מאדך⁴³, וגם בהעבודה דבכל מאדך ישנם ב' אופנים אלו, דבכל מאדך יש בחי' רצון ובחי' תענוג. וכן בתורה עצמה⁴³ ישנם ב' האופנים, והם תושב"כ ותושבע"פ, כמבואר במ"א. וע"י ב' אופנים אלו בעבודתינו בזמן משך הגלות, יהיו לע"ל ב' האופנים דשהם וישפה. כי עכשיו בזמן הגלות הוא בהעלם, דבין העלי' שנעשה בהעולם ובין המשכת האור שבעולם הוא בהעלם, ולע"ל יתגלה זה שפעלו בהעבודה בזמן הגלות, ושמתי כדכד שהם וישפה, ולהוי כדין וכדין.

הש"ס (ב"ב עה, א), דחד אמר שהם וח"א ישפה קאי על הכתוב ושמתי כדכד. ראה שם בפירש"י ותוס' ועוד (הערה בקונטרס הנ"ל הערה 13).

42) ראה לקו"ת דברים כח, ג (הערה בקונטרס הנ"ל שבהערה 13).
43) ראה לקו"ת שם יב, ג. צה, ד. — ע"פ המבואר בפנים י"ל, כפשטות לשון